LLENGUA MATERNA, LLENGUA NATIVA I LLENGUA INICIAL

Llorenç Comajoan-Colomé

Professor del Departament de Filologia i Didàctica de la Llengua i la Literatura, Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya; Grup de Recerca Glossa-Lingüística aplicada, didàctica i literatura; Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació (CUSC-UB)

"El concepte de llengua materna o nativa és problemàtic quan volem fer una descripció sociolingüística del coneixement de llengües d'una persona perquè és poc precís, i pot referir-se a diferents conceptes per a diferents persones."

És molt freqüent quan omplim un currículum vitae incloure-hi informació sobre les llengües que coneixem. I sovint ho fem posant-hi la nostra llengua materna o nativa i les llengües estrangeres que coneixem. A més a més, si ens dediquem a la docència, sovint parlem de la llengua materna dels nostres alumnes. Però com definim el concepte de *llengua materna* o *nativa*?

El concepte de llengua materna o nativa és problemàtic quan volem fer una descripció sociolingüística del coneixement de llengües d'una persona perquè és poc precís, i pot referir-se a diferents conceptes per a diferents persones. Per exemple, algunes persones identifiquen llengua materna amb la que parlen els seus progenitors a la llar, la mare en particular. Altres l'identifiquen amb la llengua que saben millor i en què tenen intuïció per decidir si una frase és correcta o no. I encara per a altres és la que fan servir més o amb què s'identifiquen. Malgrat la imprecisió, cada any l'UNESCO celebra el dia 21 de febrer el Dia de la llengua materna.

Des de la sociolingüística i la lingüística aplicada s'han proposat altres denominacions, que afegeixen algun matís al concepte de llengua i que substitueixen el de llengua materna. En particular, en estudis de sociolingüística catalana s'empren tres conceptes: llengua primera o inicial, llengua habitual i llengua d'identificació. Les definicions d'aquests tres termes són les següents (els aclariments serveixen per si la persona que contesta la pregunta no l'entén, i provenen de l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població*):

- Llengua inicial / llengua primera (L1). Respon a la pregunta "Recorda quina llengua va parlar primer vostè, a casa, quan era petit?"
- Llengua habitual. Respon a la pregunta "Quina és la seva llengua habitual?" Aclariment: "Ens referim a la llengua que parla més sovint".
- Llengua d'identificació. Respon a la pregunta "Quina és la seva llengua?" Aclariment: "Ens referim a la llengua que considera com a pròpia".

Cal tenir en compte que per a cada categoria podem tenir més d'una llengua o varietats lingüístiques, fet ben corrent al context catalanoparlant. Per exemple, hi ha persones que tenen dues llengües inicials o primeres perquè un progenitor els va parlar una llengua i l'altre progenitor els en va parlar una altra. I el mateix pot passar amb la llengua habitual i d'identificació. En definitiva, és freqüent, a Catalunya i a la resta del mon, tenir un repertori lingüístic ric de llengües, encara que no tinguem el mateix nivell de totes.

Aquests tres conceptes de llengua estan interrelacionats, però això no significa que hagin de coincidir. Per exemple, els resultats de l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018* mostren que hi ha un percentatge de població a Catalunya que té el català com a llengua d'identificació (36%) i habitual (36%) més alt que el percentatge de població que té el català com a llengua inicial (31%), la qual cosa indica que hi ha persones que no tenen el català com a llengua inicial però si que la hi tenen com a habitual i d'identificació.

La llengua que considerem que no és la nostra llengua inicial o primera, és a dir, aquelles que hem après a l'edat adulta també tenen una denominació. Tradicionalment, se n'havia dit *llengua estrangera*, però aquesta caracterització és problemàtica perquè les llengües que aprenem d'adults no sempre són estrangeres sinó que sovint formen part de la nostra cultura. També se n'ha dit *llengua segona*, però el qualificatiu "segona" pot fer percebre que algunes llengües són de segona categoria. Per això, cada vegada és més freqüent referir-se a *llengües addicionals*.

Per acabar, ens podem preguntar quina utilitat té conèixer els conceptes de llengua inicial, habitual i d'identificació per a un docent. En primer lloc, és útil perquè les respostes que obtinguem seran més precises que si demanen quina és la llengua materna o nativa de les persones perquè, com hem dit, diferents persones entendran conceptes diferents quan diem materna o nativa. Si fem explícites les definicions de cada concepte podem obtenir dades del nostre alumnat que siguin precises i que alhora ens permetin comparar-les amb altres estudis que hagin fet servir la mateixa denominació. Conèixer les llengües de l'alumnat és útil perquè ens permetrà conèixer millor qui són els alumnes, els seus hàbits lingüístics i la seva identitat, conceptes molt relacionats amb la motivació i l'aprenentatge de llengües. En segon lloc, és útil conèixer els conceptes que hem explicat perquè el paper de la llengua inicial és important a l'hora d'explicar el procés d'aprenentatge de llengües. Si bé tradicionalment s'havia pensat que tot el que era diferent entre la llengua inicial i la llengua addicional era més difícil que el que era semblant, avui dia aquesta idea s'ha matisat, ja que hi ha diversos factors que intervenen en l'aprenentatge d'una llengua (a més de la llengua inicial dels aprenents). En aquest sentit, cal destacar que estar exposat a la llengua que s'aprèn i practicar-la per escrit o oralment és el factor primordial per aprendre una llengua i perdre la por d'usar-la. Per això, com a docents, ens hem de preguntar si estem donant totes les oportunitats al nostre alumnat d'aprendre la llengua catalana, no només de sentir-la sinó també de parlar-la i interactuar-hi amb altres parlants.

"Conèixer les llengües de l'alumnat és útil perquè ens permetrà conèixer millor qui són els alumnes, els seus hàbits lingüístics i la seva identitat, conceptes molt relacionats amb la motivació i l'aprenentatge de llengües."

Per acabar, no es tracta pas d'eliminar el concepte de llengua materna o nativa sinó de conèixer que hi ha altres termes més precisos i d'utilitzar-los en documents en què sigui escaient, com ara el Projecte Lingüístic de Centre o les assignatures relacionades amb aspectes sociolingüístics. Conèixer les llengües inicials, habituals i d'identificació pot contribuir a conèixer millor les característiques de l'alumnat de manera precisa i alhora ens pot ajudar a ajustar millor la nostra tasca docent perquè el català se senti, es parli i s'escrigui en els entorns escolars educatius.

Bibliografia

Barrieras, M. [Mònica], Comellas, P. [Pere], Fidalgo, M. [Mònica], Junyent, C. [Carme], i Unamuno, V. [Virgínia]. (2009). *Diversitat lingüística a l'aula*. Eumo. https://fundaciobofill.cat/sites/default/files/501.pdf

Bataller, A. [Alexandre]. (2017). Del concepto de lengua materna al de competencia plurilingüe. Representaciones de la identidad y la enseñanza multilingües a partir de biografías lingüísticas. *Onomázein, 44, 15-36.* https://onomazein.letras.uc.cl/index.php/onom/article/view/29609

Comajoan, L. [Llorenç] i Canals, E. [Eulàlia]. (2010). L'adquisició de les formes i funcions del passat en català com a segona llengua: el paper de la primera llengua i d'altres variables. Dins Imma Creus, Maite Puig i Joan Ramon Veny (Coords.), Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Universitat de Lleida, 7-11 de setembre de 2009, Vol. 1, 391-403. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Comajoan, L. [Llorenç] i Vilà, M. [Montserrat]. (Coords.). (2013). Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura, 60. Monogràfic: La sociolingüística a primària i secundària.

Comellas, P. [Pere]. (2019). De llengües maternes i discriminades (i la llengua de signes catalana). *Vilaweb.* https://www.vilaweb.cat/noticies/llengua-signes-catalana-gela/

Galindo, M. [Mireia], de Rosselló, C. [Carles]. (2016). Llengua materna, un terme equívoc per a una bona causa. *Blog de la Revista de Llengua i Dret.* *https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2016/02/25/llengua-materna-un-terme-equivoc-per-a-una-bona-causa-mireia-galindo-i-carles-de-rossello/*

Limacher-Riebold, U. [Ute]. (2021). *Mother-tongue, first language, native language or dominant language?* https://utesinternationallounge.com/mother-tongue-first-language-native-language-or-dominant-language/

Vila i Moreno, F. X. [F. Xavier], Galindo, M. [Mireia] i de Rosselló, C. [Carles]. (2002). Algunes consideracions sobre l'adequació del terme "llengua materna". *Llengua i Ús, 24*, 94-101. https://raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/128066